

К.В. Сієко

студентка 4 курсу, 7 групи, ФЕФ
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

Науковий керівник:
к.е.н. доцент кафедри фінансів Котіна Г.М.

РЕФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Анотація. Питання щодо надмірного податкового навантаження та соціальної незахищеності населення в Україні вже давно стало наріжним каменем у взаємовідносинах уряду нашої країни з народом. Основна увага у даній статті буде приділена сучасним тенденціям щодо реформування ЄСВ в Україні: перевагам і недолікам.

Ключові слова: єдиний соціальний внесок, моделі соціального страхування, ставки оподаткування.

РЕФОРМИРОВАНИЕ ЕДИНОГО СОЦИАЛЬНОГО ВЗНОСА В УКРАИНЕ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

Аннотация. Вопрос о чрезмерной налоговой нагрузке и социальной незащищенности населения в Украине уже давно стал камнем преткновения во взаимоотношениях правительства нашей страны с народом. Особое внимание в данной статье будет уделено современным тенденциям реформирования ЕСВ в Украине: достоинствам и недостаткам.

Ключевые слова: единый социальный взнос, модели социального страхования, ставки налогообложения.

THE REFORM OF THE UNIFIED SOCIAL TAX IN UKRAINE: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Annotation. The question about the exactions and social vulnerability in Ukraine has been a corner stone in the relations of government and people for a long time in our country. Special attention in this article will be devoted to the modern trends in the reform of the unified social tax in Ukraine: advantages and disadvantages.

Key words: unified social tax, models of social insurance, tax rates.

Вступ. Сьогодні питання щодо стану соціального захисту та страхування населення України постає як ніколи актуально. Зважаючи на складну геополітичну ситуацію в країні, яка до того ж підкріплена критичним дефіцитом коштів у Державному бюджеті, уряд повинен приймати зважені рішення стосовно підвищення фіскальної функції податків і зборів і, в той же час, підтримувати соціально незахищене населення. Однак, ідеальних рішень, які б задовольнили інтереси всіх зацікавлених сторін, насправді не буває. Саме тому так важливо, проводячи реформування системи наповнення фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування і пенсійного забезпечення, враховувати всі можливі наслідки змін у системі справляння єдиного внеску та мінімізувати ризики щодо погіршення ситуації.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення позитивних і негативних тенденцій реформування ЄСВ в Україні, а також порівняння вітчизняної системи соціального страхування із відповідною у країнах ЄС.

Результати. Соціальні внески чи податки — це група цільових відрахувань, що сплачуються роботодавцями та працівниками до спеціалізованих соціальних фондів. Загальною характеристикою для таких внесків є те, що вони обраховуються на основі єдиної податкової бази.

У різних країнах існують такі основні соціальні податки на:

- ✓ пенсійне страхування;
- ✓ страхування на випадок безробіття;
- ✓ медичне страхування;
- ✓ страхування на випадок тимчасового безробіття тощо.

Зазвичай виплати по цим статтям є обов'язковими та законодавчо регламентованими. Податковий тягар соціальних платежів, у більшості країн, зазвичай розділюють між собою роботодавці та наймані працівники. У деяких же країнах соціальні податки сплачують лише роботодавці.

В Україні всі відрахування до фондів соціального страхування та пенсійного об'єднані в Єдиний соціальний внесок. Згідно ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому по-

ряду та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [1].

Відповідно до чинного законодавства платниками ЄСВ в Україні є: роботодавці, фізичні особи, які виконують роботи (надають послуги) на підприємствах, працівники — громадяни України, іноземці (якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) та особи без громадянства.

Єдиний внесок засобами програмного забезпечення автоматично розподіляється Державною казначейською службою України за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до визначених пропорцій і перераховується за призначенням — на рахунки, відкриті в Державній казначейській службі на ім'я фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування і пенсійного страхування [2].

До 2015 року розмір внеску визначався у відсотках до заробітної плати (доходу, прибутку) від діяльності і становив — залежно від класу професійного ризику виробництва — від 36,76 % до 49,7 %. Для бюджетних установ єдиний соціальний внесок установлений у розмірі 36,3 %. На користь солідарної системи пенсійного страхування розподіляється приблизно 90,9 % зібраних сум.

Однак, з 1 січня 2015 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці».

Відповідно до прийнятих змін, з початку поточного року при нарахуванні заробітної плати (доходів) фізичним особам та/або винагороди за цивільно-правовими договорами ставки єдиного внеску (середньозважена ставка — 41 %), застосовуються з коефіцієнтом 0,4 (середньозважена ставка — 16,4 %) при виконанні платником одночасно таких умов [2]:

1. загальна база нарахування єдиного соціального внеску за місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід) та/або винагорода за цивільно-правовими договорами, в 2,5 разу або більше перевищує загальну середньомісячну базу нарахування єдиного соціального внеску платника за 2014 рік. (Якщо загальна база нарахування єдиного соціального внеску не перевищує в 2,5 разу середньомісячну базу нарахування єдиного соціального внеску платника за 2014 рік, то платник замість коефіцієнту 0,4 застосовує розрахунковий коефіцієнт, що розраховується шляхом ділення загальної середньомісячної бази нарахування єдиного соціального внеску платника за 2014 рік на загальну базу нарахування єдиного соціального внеску за місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід) та/або винагорода, за цивільно-правовими договорами (але в будь-якому випадку коефіцієнт не може бути менше 0,4);

2. середня заробітна плата по підприємству збільшилася мінімум на 30 % у порівнянні з середньою заробітною платою за 2014 рік;

3. середній платіж на одну застраховану особу після застосування коефіцієнта складе не менше ніж 700 грн;

4. середня заробітна плата по підприємству складатиме не менше трьох мінімальних заробітних плат (у 2015 році — 3 654 грн).

Основна мета внесення змін до законодавства полягає у тому, що зниження податкових ставок має стимулювати бізнес дотримуватись податкового законодавства: приватний сектор має перестати ухилятися від сплати податків і почати їх справно сплачувати. Крім того, уряд сподівається, що втрачений через зниження податкових ставок дохід буде компенсовано за рахунок збільшення податкової бази.

Однак, реальних передумов виведення зарплат з «тіні» в нинішній ситуації, що склалася в нашій державі, майже не має. Експерти неодноразово звертали увагу Мінфіну на те, що незначне зменшення ставок очікуваного ефекту не принесе, так як платити в «конвертах» усе одно буде вигідніше. Так як виконати умови застосування понижуючого коефіцієнта не зможе практично ніхто. Для цього юридичним особам необхідно підвищити у 2,5 разу базу нарахування ЄСВ (від середнього показника 2014 р.), середню зарплату на підприємстві збільшити мінімум на 30 % порівняно з 2014, а середній платіж за одного застрахованого — до 700 грн. Що, в умовах фінансово-економічної кризи та тотальної економії майже не можливо.

Прослідкуємо, для прикладу динаміку номінальної та реальної зарплати по Україні за січень—вересень 2012—2014 років.

Таблиця 1

**ДИНАМІКА НОМІНАЛЬНОЇ ТА РЕАЛЬНОЇ ЗАРПЛАТИ ПО УКРАЇНІ
ЗА СІЧЕНЬ — ВЕРЕСЕНЬ 2010–2014 РОКІВ [3]**

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Середньомісячна заробітна плата(у розрахунку на одного штатного працівника), грн	2176,0	2571,0	2975,0	3261,0	3481,0
Темп зростання номінальної заробітної плати, %	—	118,2	115,7	109,6	106,7
Індекс реальної заробітної плати (до відповідного періоду попереднього року), %	109,8	108,0	114,9	109,1	96

За даними Євростату, найвища мінімальна заробітна плата серед країн ЄС встановлена в Люксембурзі (1 921,0 євро), Бельгії (1 501,8 євро) і Нідерландах (1 495,2 євро). Найнижчий рівень мінімальної зарплати в ЄС у перерахунку на євро зафіксований у Румунії (205,3 євро) та в Болгарії (173,8 євро). В Україні мінімальна зарплата в перерахунку в євро складає 67,7 (за офіційним курсом НБУ гривні до євро на рівні 18,8 грн на кінець 2014 року), що у 28,8 рази менше від найвищого рівня мінімальної заробітної плати у країнах Євросоюзу (Люксембург) та у 2,6 разу менша від найнижчої мінімальної заробітної плати в країнах ЄС (Болгарія). Зважаючи, що темп приросту реальної зарплати за останні 5 років у середньому ледве сягає 14 %, то малоімовірним є перспектива збільшення даного показника до 30 % [3].

Позитивним же аспектом пониження ставки єдиного соціального внеску є зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці. Для цього уряд запропонував таку схему:

- ✓ 41 % ЄСВ для суми місячного доходу до однієї мінімальної заробітної плати (МЗП, до 1218 грн), базою нарахування якого є одна МЗП;

- ✓ 41 % ЄСВ для суми місячного доходу від однієї до двох МЗП (1218–2436 грн), базою нарахування якого є фактично нарахована зарплата;

- ✓ 16,4 % ЄСВ для суми перевищення місячного доходу понад дві МЗП (від 2436 грн) [7].

Однак, варто пам'ятати про досить суттєвий дефіцит коштів Пенсійного фонду та інших фондів соціального захисту населення. Так, для прикладу борг зі сплати ЄСВ до Пенсійного фонду складав 4 926 958,3 тис. грн [4]. Однією з причин високої заборгованості за ЄСВ, крім схем ухилення, на мою думку, є неефективність адміністрування даного податку, відсутність чітко регламентованого контролю та моніторингу надходження даного податку до відповідних фондів.

Так, спочатку функція адміністрування покладалася на Пенсійний фонд України. Єдиний соціальний внесок сплачувався саме на його рахунки, потім ці суми розподілялися серед фондів соціального страхування. З утворенням 18 березня 2013 року Міністерства доходів і зборів функцію адміністрування ЄСВ покладено на цей орган. Пізніше, після утворення Державної фіскальної служби і затвердження відповідного Положення від 21 травня 2014 р. № 236, остання перебрала на себе повноваження з адміністрування ЄСВ. У результаті такої передачі із рук в руки права на справляння, облік та розподіл єдиного внеску досить важко відслідкувати його динаміку та заборгованість.

Для прикладу можна порівняти вітчизняну систему державного соціального страхування із відповідною у країнах Європи.

В Австрії, Бельгії, Німеччині та Франції більшу частину внесків обов'язкового державного соціального страхування виплачують наймані працівники.

Так, наприклад, у Німеччині виплати до соціальних фондів мають такий вигляд:

- ✓ робота з щомісячною зарплатою менше 400 EUR вважається «базисом». Роботодавець виплачує 25 % від суми зарплати на соціальне страхування і податки. Працівник не платить нічого;

- ✓ починаючи із зарплати у 400,01 EUR співробітник має повноцінне пенсійне, медичне страхування і страхування на випадок безробіття. Роботодавець платить у середньому 21 % від суми зарплати. Із зарплати працівника так само відраховуються внески на оплату страховок;

- ✓ починаючи із зарплати 800 EUR розмір цих внесків дорівнює сумі оплачуваної роботодавцем, тобто в середньому 21%, а в діапазоні від 400,01 EUR до 800EUR прогресивно збільшується від 0 до 21 % [6].

Варто зазначити, що податкова система Німеччини дозволяє досить істотно зменшувати базу оподаткування і практично будь-який компетентний податковий консультант може відносно просто звести рівень виплачуваних податків до 30 % і нижче, у абсолютно легальний спосіб. Саме через це, а також менталітет самих німців, рівень ухилень від сплати податків, а також тіньовий сектор економіки є досить низьким.

У Фінляндії та Швеції внески сплачують лише роботодавці. Так, у Швеції внески на обов'язкове соціальне страхування в основному сплачуються роботодавцями та індивідуальними підприємцями, працівники зобов'язані сплачувати тільки пенсійний внесок, який вираховується для цілей оподаткування прибутковим податком.

Існує три категорії внесків на соціальне страхування:

1. Основна частина внесків сплачується роботодавцями в якості податку до фонду заробітної плати за загальною ставкою 32,42 % або індивідуальними підприємцями за себе за ставкою 30,71 %.

2. Внесок на пенсійне страхування за ставкою 7 % сплачують усі платники податків: роботодавці, працівники (не старше 65 років) та індивідуальні підприємці.

3. Спеціальний податок на заробітну плату стягується з роботодавців, які виплачують пенсії своїм працівникам. Сума податку становить 24,26 % від витрат роботодавця на формування пенсій і включається до витрат, що враховуються для оподаткування податком на прибуток [5].

Ставки соціальних податків у більшості європейських країн є вищими ніж у нашій державі. Тому можна зробити висновок, що Україні недоцільно було знижувати ставки ЄСВ, так як умови, за яких дане нововведення принесе позитивний ефект, є, на сьогоднішній день, для нашої держави досить важкими та малоймовірними для виконання. Варто зазначити, що рівень податкового навантаження на виплати з оплати праці на 2013 рік в Україні дорівнював 36,76 %, що на 3—4 % менше ніж у Швеції, Німеччині, Фінляндії, що є середнім значенням по країнам Європи.

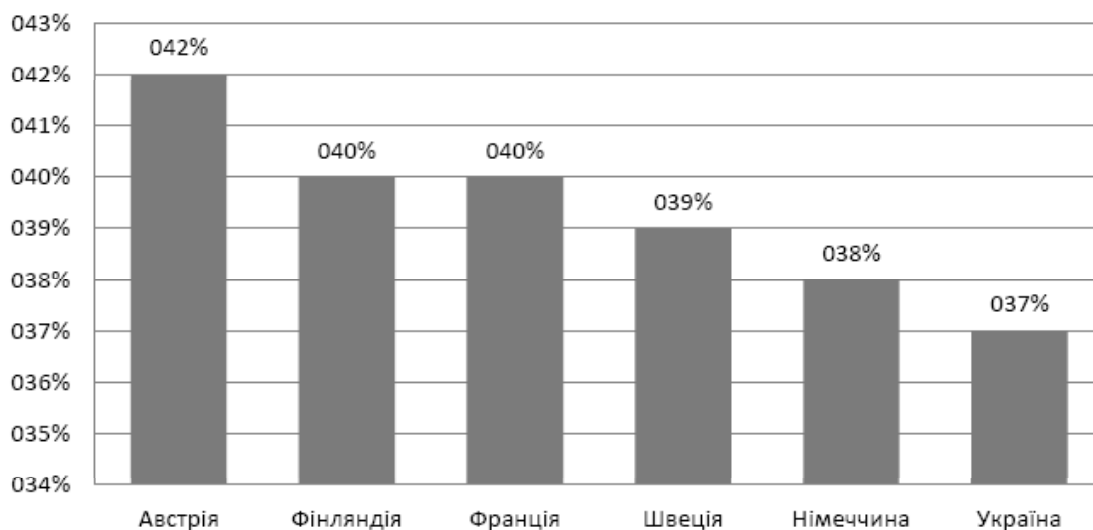

Рис.1 Рівень податкового навантаження на виплати з оплати праці в країнах ЄС та України, % (2013)

Висновки. Отже, аби досягти поставлених урядом цілей щодо обмеження обсягу «чорних» зарплат і тіньової економіки, і разом з тим збільшення бази оподаткування ЄСВ, необхідно реалізувати певну систему заходів.

По-перше, уряд повинен поєднати зниження податкової ставки з підвищенням тиску щодо дотримання законодавства. Так, закон передбачає 1,33-разове підвищення штрафів за ухилення від сплати податків [8].

По-друге, миттєва відповідь на зміни може виявитися дуже млявою через необхідність пристосуватися до нових умов, тому уряду варто проявити терпіння. Деякі положення в законі можуть допомогти прискорити таке пристосування. Зокрема, зниження податків буде лише тимчасовим: низька ставка у 16,4 % діятиме тільки у 2015 році; після цього її буде встановлено на рівні 25 %.

Як правило, бізнес намагається скористатися тимчасовим зниженням податків, переводячи свою діяльність на періоди з низькою податковою ставкою. Так що це, ймовірно, принесе зміни на краще в короткостроковій перспективі. Проте, закон може також послабити реакцію

«повільних» факторів, таких як отримання нової освіти, пошук нової роботи або професії і т.д., тому що витрати на величин пристосування за такими факторами можуть переважити переваги посилення одноразової вигоди від глибокого зниження податків.

Зниження податків, що забезпечуватиме своє самофінансування, — це досить рідкісне явище. Дійсно, експерти вказують на те, що має відбутись незвичайно сприятливий збіг обставин, щоб доходи від єдиного соціального внеску не зменшилися, а навпаки почали зростати. Законопроект містить ряд положень, які допоможуть зробити його дієвим та ефективним — збільшення штрафу, вплив на фірми, що підвищують зарплату, тимчасове додаткове зниження ставки податку в 2015 році, і т.д., але чи будуть такі додаткові заходи достатньо ефективними покаже лише час.

Тому, враховуючи суму вже запланованого бюджетного дефіциту, уряд має додатково підготувати план дій для покриття недоотриманого доходу. Аджетаке радикальне зниження ставок податків чи внесків — завжди ризикований крок [8].

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
2. Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovy-zmini-2015/ediniy-sotsialniy-vnesok>
3. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/558/>
4. Інформація щодо заборгованості з платежів до Пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document;jsessionid=F4E2F6A1A769ECC430653F362693E15D.app1?id=227442>
5. Налоговая система Швеции. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mobile.studme.org/133402039910/ekonomika/nalogovaya_sistema_shvetsii
6. Consulting Company Euro. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ek.ua.com/naloggem.htm>
7. Дзеркало тижня. Україна. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/znizhennya-stavki-yedinogo-socialnogo-vnesku-za-i-proti-html>
8. Газета «Українська правда». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/01/12/7054270/>

08.03.2015